

2. Обсяги прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість Закарпаття з прикордонних країн, тис. дол. США

Район	1997 р.	2001 р.	2005 р.	2008 р.	2010 р.
Берегівський	1930,0	5345,3	1315,8	2518,9	2518,9
Виноградівський	244,2	1039,3	5282,8	6312,3	6417,0
Мукачівський	-	358,2	9,7	9,2	-
Ужгородський	1498,5	2652,7	3685,1	4570,0	4128,2
Іршавський	-	52,0	48,7	48,7	48,7
Тячівський	-	1,9	203,6	245,8	227,7
Хустський	167,1	10,5	129,0	144,2	133,6
Великобerezнянський	-	-	-	-	-
Воловецький	69,4	46,5	2,3	2,3	2,3
Міжгірський	20,6	3929,8	5090,0	5305,1	4941,5
Перечинський	-	-	-	-	-
Рахівський	-	-	-	-	-
Свалявський	18,0	-	1588,8	1271,6	1830,0
Всього	3947,8	13436,2	17355,8	20428,1	20247,9

* Джерело: Власні розрахунки. Дані Статистичного управління Закарпатської області за 1997-2010 роки.

Для використання різноманітних джерел інвестування потрібно здійснювати акумулювання й раціоналізацію використання внутрішніх і зовнішніх інвестицій на розвиток та вивчати передовий іноземний досвід щодо формування інвестиційних майданчиків для фінансування земельних ділянок.

Дослідження показують, що зростання обсягів інвестування відбувалося за рахунок різноманітних джерел, але в основному на основі самофінансування, кредитування підприємств, бюджетного фінансування галузей АПК. У поточному році інвестиції зменшилися до 11,8%, що зумовлено впливом капіталу, скороченням на 0,24% іноземного капіталу та згоранням банківського кредитування.

Світовий досвід показує, що в сільськогосподарському машинобудуванні України

швидкими темпами повинна відбутися концентрація капіталу й робочої сили в напрямі зосередження в одних руках конструювання нової техніки, виробництва та її збуту.

Поряд із цим у складних економічних умовах, що склалися в Закарпатському регіоні, потреба в інвестиційних ресурсах АПК зростає. Це потребує пошуку нових схем, джерел інвестування та стратегії фінансового забезпечення, що можливе при розподілі регіонального бюджету на поточні витрати, інвестиційний розвиток і залучення коштів населення області на розвиток АПК на принципово нових засадах. Інвестиційний бюджет як основа внутрішніх інвестицій ресурсів може стати ефективним інструментом розробки й ратифікації інвестиційної політики Закарпатського регіону.

Досліджено динаміку і закономірності розвитку вітчизняних та іноземних інвестицій в основний капітал регіону. Визначено основні напрями та джерела інвестицій.

Исследованы динамику и закономерности развития отечественных и иностранных инвестиций в основной капитал региона. Определены основные направления и источники инвестиций.

An article studies the dynamics and regularities of domestic and foreign investment into the basic capital of the region. The key guidelines and sources of the investments are suggested.

*

**Т.Й. СУС, кандидат економічних наук, доцент
Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника**

Страхування ризиків при вирощуванні екологічно чистої продукції

Світові тенденції сталого агроекологічного розвитку, які ґрунтуються на екологічно-

му землеробстві й тваринництві, відбуваються в умовах підвищеного ризику та не-

визначеності порівняно з традиційним сільгоспвиробництвом із застосуванням мінеральних добрив і засобів захисту рослин. Серед багатьох ризиків, які супроводжують екологічне землеробство, слід відзначити надто небезпечні, які можуть призвести до втрати врожаю, в окремих випадках повної по певних культурах, що значною мірою впливає на кінцеві результати фінансово-господарської діяльності сільгосппідприємств. Це в свою чергу стримує розвиток екологічного землеробства і тваринництва.

За оцінками провідних фахівців у галузі агрострахування понад 60% ризиків при вирощуванні сільгоспкультур спричинені несприятливими погодними та кліматичними умовами, які тісно пов'язані з глобальним потеплінням. Високі ризики в сільськогосподарському виробництві України зумовлюють необхідність пошуку ефективних засобів управління ризиками з погляду їх негативного впливу на рівень сільськогосподарського виробництва й продовольчу безпеку держави. За таких умов в Україні необхідно створити сучасний ринок агрострахування як дійовий механізм захисту сільгоспвиробників від різноманітних ризиків з урахуванням агроекологічних особливостей регіону, природно-кліматичних умов і переліку вирощуваних культур.

Згідно з дослідженнями науковців в Україні втрати врожаю від несприятливих погодних умов по окремих роках можуть досягати 45-50%, а при їх поєднанні 70% та більше¹.

Попри недостатність розвитку ринку страхування сільськогосподарського виробництва проблемам управління ризиками, їхнім впливом на фінансово-господарську діяльність агропідприємств присвячені публікації ряду вітчизняних науковців: Ю. Абакумової, М. Дем'яненка, В. Андрійчука, О. Калашнікова й ін.

Розвиток екологічного сільгоспвиробництва потребує розробки нової системи страхового захисту виробників екологічно чистої продукції, переробників і реалізаторів, виходячи зі специфіки даного сегмента ринку.

¹ Кульбіда М. Погодні ризики, пов'язані з сільськогосподарським виробництвом в Україні / М. Кульбіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agrorisk.biz>.

Недостатньо дослідженими залишаються питання участі держави в розвитку екологічного сільгоспвиробництва, зокрема й у частині регулювання відносин у сфері страхування з державною підтримкою та захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, які ведуть свою діяльність на принципах сталого агроекологічного розвитку.

Мета статті – розглянути особливості та перспективи агрострахування екологічного сільгоспвиробництва в Україні, його роль у реалізації стратегії сталого агроекологічного розвитку.

В Україні орієнтація на екологічно чисті товари пов'язана з ризиком, який полягає в тому, що певна категорія споживачів не сприймає екологічно чисту продукцію за пропонованими цінами й не вважає її настільки корисною, щоб платити вищу ціну. Відмова від застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин пов'язана з ризиками для вирощування сільськогосподарських культур у вигляді зниження врожайності від нестачі поживних речовин у ґрунті та пошкодження врожаю шкідниками, негативного впливу на сільгоспкультури, що пояснюється з дією природно-кліматичних факторів. Головним елементом гарантування економічної безпеки і стабільності фінансового стану сільгоспвиробників екологічно чистої продукції має стати страхування, завдяки якому можна раціоналізувати структуру коштів, що спрямовуються на запобігання або оперативне усунення наслідків природної стихії чи інших чинників, що перешкоджають діяльності господарюючого суб'єкта. Нині існує недосконала для всіх учасників страхових взаємовідносин процедура страхування врожаю сільськогосподарських культур. Тому постає необхідність розглянути різні способи удосконалення системи страхування ризиків при вирощуванні екологічно чистої продукції.

Серед багатьох ризиків, які супроводжують екологічне сільгоспвиробництво, присутні специфічні для даного виду діяльності, вплив яких максимально негативно може позначитися на кінцевих результатах фінансово-господарської діяльності та бути причиною банкрутства.

Нами проведено групування ризиків при веденні екологічного землеробства згідно з критерієм їх подібності зі традиційним сільгоспвиробництвом:

ризика, аналогічні тим, що є в звичайному сільському господарстві;

ризика, які різняться в екологічному і традиційному сільгоспвиробництві, але мають тимчасовий характер і пов'язані зі становленням ринку екологічно чистої продукції;

ризика, які є специфічними для екологічного сільгоспвиробництва й пов'язані з особливостями виробництва, зберігання та системи збуту готової продукції:

а) загрози, пов'язані зі специфікою екологічного землеробства;

б) загрози, пов'язані зі специфікою екологічного тваринництва;

в) ризики, пов'язані зі зберіганням екологічно чистої продукції та дотриманням специфічних вимог;

г) особливості ціноутворення й збуту готової продукції.

Екологічне страхування врожаю – новий для управління ризиками фактор у реалізації стратегії сталого агроекологічного розвитку, який потребує нового підходу до створення специфічного страхового продукту.

У Законі України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» немає розробленого механізму страхування ризиків при вирощуванні екологічно чистої продукції¹.

Для ризиків, які розглядаються як аналогічні тим, що є в традиційному сільському господарстві, слід відзначити неадекватність страхового захисту екологічних сільгоспвиробників у силу вищої вартості одиниці продукції та необхідності охоплення різноманітного набору культур, виходячи з попиту на екологічно чисту продукцію та її рентабельність.

Так, згідно зі ст. 9 страхова сума визначається на основі страхової вартості майбутнього врожаю та рівня страхового покриття². Методику визначення страхової вартості для традиційного сільгоспвиробництва не

можна застосовувати стосовно екологічно чистої сільгосппродукції, тому що для її розрахунку використовують ціну одиниці вирощеної продукції й середню врожайність за останні п'ять років. Ринок екологічно чистої продукції в Україні тільки на стадії становлення і даних про середню врожайність сільгоспкультур, вирощених згідно з вимогами до екологічного землеробства по регіонах, немає. Відсутня також статистика стосовно цін на цю продукцію, яка залежить від багатьох факторів, у тому числі й купівельної спроможності населення. Важливим є визначення страхових тарифів і рівня страхового покриття.

Вартість страхового поліса значною мірою залежить від величини страхових тарифів. Проте їхня оптимізація повинна ґрунтуватися на ретельних актуарних розрахунках, а також на обмеженнях питомої ваги витрат на страхування в загальних витратах на виробництво майбутньої екологічно чистої продукції.

Актуальною на сучасному етапі розвитку аграрного страхування екологічно чистої продукції є розробка актуарних розрахунків на основні види сільгосппродукції, які вирощують згідно з екологічно чистими технологіями.

Щоб зацікавити сільгоспвиробника екологічно чистої продукції в страхуванні майбутнього врожаю, необхідно пов'язати дотації й доступ до кредитних ресурсів, компенсаційних виплат із наявністю страхового поліса. Метою державної підтримки аграрного страхування є забезпечення платоспроможності сільгоспвиробника незалежно від природно-кліматичних умов та їхнього впливу на валовий збір урожаю, зацікавленість суспільства в споживанні здорової їжі й збереженні природного навколишнього середовища.

Деякі з ризиків можуть мати тимчасовий характер і пов'язані із законодавчим забезпеченням даного виду діяльності, а також ризиками перехідного періоду від традиційного до екологічного землеробства. Під час перехідного періоду сільгоспвиробники повинні освоїти нові технології вирощування сільгоспкультур, згідно з вимогами екологічного землеробства, визначитися з їхнім переліком та ринками збуту. Трирічний пере-

¹ Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012. Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua>.

² Там само.

хідний період і бурхливий розвиток екологічного землеробства зумовлюють ризики перевиробництва й зниження цін на певні види сільгоспкультур. Крім того, в перехідний період урожайність може знижуватися і сільгоспвиробники не в змозі одержувати надбавки до ціни за екологічність продукції до моменту одержання відповідного сертифіката. Цей період є найбільш ризикованим для сільгоспвиробника й потребує спеціальних актуарних розрахунків, розробка яких прискорить розвиток екологічного сільгоспвиробництва. На нашу думку, саме в цей період необхідна всебічна державна підтримка, в тому числі страхування ризиків за рахунок державних коштів. З метою уникнення зловживань необхідною умовою одержання такої допомоги повинно бути зобов'язання сільгоспвиробника одержати відповідний сертифікат і проводити свою діяльність на принципах екологічного сільгоспвиробництва терміном не менше 3-5 років. У протилежному разі передбачити механізм повернення державних коштів.

Екологічні сільгоспвиробники стикаються з деякими унікальними ризиками, які зберігаються упродовж тривалого часу, що зумовлює необхідність розробки нових інструментів управління ризиками. Передусім це стосується забруднення земель поверхневими й підґрунтовими водами, які містять залишки мінеральних добрив, пестицидів, солі важких металів. Важливим аспектом є ризик забруднення посівного матеріалу ГМО, перенесення пилку з рослин, які є генетично модифікованими, на значні відстані, а також техногенні катастрофи, які унеможливають одержання екологічно чистої продукції упродовж тривалого часу.

Важливим, на нашу думку, є забезпечення страхового захисту екологічно чистої продукції на всіх стадіях, починаючи від вирощування, переробки та закінчуючи збутом. Це дасть змогу сільгоспвиробникам зменшити вплив і нівелювати ризик на нестабільному аграрному ринку екологічно чистої продукції.

Виходячи з того, що система сільськогосподарського страхування в нашій країні формується на засадах ринкової економіки та становлення сектору екологічно чистого

сільгоспвиробництва, чіткої стратегії його розвитку не визначено.

Можливі такі варіанти:

створити державну сільськогосподарську страхову компанію;

провести конкурс серед великих страхових компаній, які будуть заінтересовані в розвитку агрострахування;

розвивати сільськогосподарське страхування на територіях у поєднанні з формуванням потужного державного страхового резерву;

створити страхові компанії на кооперативних засадах, де засновниками й акціонерами будуть виробники, переробники та продавці екологічно чистої сільгосппродукції.

При виборі стратегії розвитку агрострахування необхідно передбачити вирішення кількох завдань:

найефективніше використовувати кошти страхового фонду;

формувати страховими компаніями перехідні страхові резерви, що має забезпечувати можливість повної виплати страхових відшкодувань навіть у найнесприятливіші для сільгоспвиробників роки;

розробити механізм стимулювання страхових компаній з метою мінімізації витрат страховиків на здійснення страхових операцій та інших платежів, безпосередньо не пов'язаних із виплатою страхових відшкодувань;

проводити гнучку фіскальну політику стосовно страхових компаній, основним видом діяльності яких є агрострахування екологічного сільгоспвиробництва;

забезпечити ефективний контроль за діяльністю страхових організацій щодо укладення та своєчасності й повноти страхових виплат страхувальнику.

Спонукаючи сільськогосподарських виробників екологічно чистої продукції до страхування, держава зможе розв'язати при цьому ряд важливих завдань: відновлення додаткового джерела капітальних вкладень в аграрний сектор; зменшення навантаження на бюджет при настанні несприятливих погодних умов; повніша компенсація збитків сільгоспвиробнику при настанні страхового випадку; сприяння розвитку екологічного тваринництва та переробці.

На нашу думку, слід застосовувати державне регулювання страхування екологічного сільгоспвиробництва у кілька етапів. На першому етапі створюється спеціалізована державна страхова компанія, яка покриватиме всі ризики екологічного сільськогосподарського виробництва, крім структурних, організаційних або інших помилок самого виробника.

На цьому етапі розробляється й апробується методика актуарних розрахунків по всіх сільгоспкультурах, які вирощуються за технологією екологічно чистого сільгоспвиробництва з урахуванням особливостей природно-кліматичних зон України.

Коли буде накопичений досвід і створена методика актуарних розрахунків для страхування екологічного сільгоспвиробництва, приватні страхові компанії зможуть інтегруватися в цю сферу з урахуванням дотримання встановлених раніше принципів та поступово заповнювати цю специфічну нішу аграрного страхування. Складність сучасного моменту розвитку екологічного агрострахування полягає в тому, щоб виробити нові принципи страхового захисту в умовах становлення страхового й сільськогосподарського ринку екологічно чистої продукції.

Потенційними страхувальниками на даному етапі розвитку повинні бути підприємства, які мають досвід вирощування екологічно чистої продукції, мають відповідні сертифікати і є прибутковими, знаходяться в різних природно-кліматичних зонах України.

Перспективним, на нашу думку, є вибір стратегії, орієнтований на створення системи обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів із наданням послуг агрострахування, зокрема й для членів кооперативів, які спеціалізуються на вирощуванні екологічно чистої продукції. Перевага даної організаційної форми в тому, що вона дає змогу страхувати ризики, які виникають на всьому проміжку від вирощування екологічно чистої продукції, її переробки, зберігання, транспортування та реалізації споживачам.

Об'єднання сільськогосподарських виробників екологічно чистої продукції зумовлене необхідністю кооперувалися з метою

створення власної інфраструктури, системи переробки, збуту і страхування, що уможливить протистояти монополістам в умовах ринку та жорсткої конкуренції серед виробників продуктів харчування.

У чому переваги розвитку кооперативного страхування в аграрній сфері? Справа в тому, що сільськогосподарський обслуговуючий кооператив є неприбутковою організацією, а діяльність комерційної страхової компанії направлена на максимізацію прибутків. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив як неприбуткова організація, що надає послуги зі страхування при невеликих страхових виплатах (у сприятливій для екологічного сільгоспвиробництва роки) може надавати своїм членам зі страхового фонду кредити, в тому числі безпроцентні, для закупівлі техніки, біологічних засобів захисту й вдосконалення технологій вирощування сільгоспкультур.

В організаційному плані оформлення системи кооперативного сільськогосподарського страхування виробників екологічно чистої продукції, на нашу думку, повинно бути дворівневим. Перший рівень передбачає створення страхового кооперативу з правами юридичної особи на регіональному рівні з його входженням в асоціацію страхових кооперативів державного рівня. При цьому ставиться умова, що кооператив приймає типовий статут і зобов'язання щодо участі у формуванні централізованого страхового резерву.

У другому варіанті передбачається формування страхового кооперативу з правами юридичної особи на регіональному рівні зі створенням філій у межах регіону та надання їм максимальної господарської самостійності. Членами асоціації страхових кооперативів, учасниками формування й використання централізованого страхового резерву при такому варіанті є страхові кооперативи регіонального рівня.

У третьому варіанті сільськогосподарський обслуговуючий кооператив надає послуги з агрострахування та формує страховий резерв за рахунок внесків членів кооперативу.

Отже, на етапі становлення ринку страхових послуг при вирощуванні, переробці, страхуванні й реалізації екологічно чистої

продукції важливу роль повинні відіграти страхові кооперативи. Вони можуть максимально враховувати інтереси екологічно чистого сільськогосподарського виробництва та АПК в цілому. В таких кооперативах легше забезпечити прозорість фінансових потоків (у тому числі пов'язаних із державною

підтримкою сільгоспстрахування) і гарантії формування достатніх страхових резервів на виплати по такому капіталомісткому виду сільгоспстрахування, як страхування врожаю, а також ризиків при переробці, транспортуванні, зберіганні та реалізації екологічно чистих продуктів.

Проаналізовано стан агострахування в Україні. Обґрунтовано необхідність страхування ризиків при екологічно чистому сільгоспвиробництві. Запропоновано стратегію становлення страхових кооперативів зі страхування сільгоспвиробників екологічно чистої продукції.

Проанализировано состояние агострахования в Украине. Обоснована необходимость страхования рисков при экологически чистом сельхозпроизводстве. Предложена стратегия становления страховых кооперативов по страхованию сельхозпроизводителей экологически чистой продукции.

The state of agricultural insurance in Ukraine is analysed. The necessity of risks insurance for ecologically clean agricultural production is substantiated. The strategy of development of the insurance cooperatives for insuring of agricultural producers of ecologically clean products against risks is suggested.

*

**І.П. СИТНИК, кандидат технічних наук, доцент
Національний університет харчових технологій**

Світовий досвід ефективного використання фінансових інструментів

На світових фінансових ринках останніми десятиліттями не тільки виникали абсолютно нові фінансові інструменти, а й відбуваються постійні інноваційні зміни, що стосувалися механізму використання вже давно існуючих. Найвідомішими серед них є пайові та боргові цінні папери. Причому вирішальну роль у цьому процесі відіграють інвестиційні банки, які розробляють фінансові продукти для задоволення специфічних потреб емітентів й інвесторів у формуванні бажаних грошових потоків із найкращим можливим сполученням ризику, дохідності та ліквідності.

Криза, яка торкнулась економіки багатьох країн, вимагає від науковців і практиків фінансової сфери для успішного управління шукати нові ефективні фінансові інструменти. Ряд науковців проводили дослідження в напрямі пошуку таких інструментів у вітчизняній та зарубіжній практиці. Найбільш вагомий науковий доробок належить С.О. Силантьєву, Н. Ткачук, Ю. Азарову, О.В. Саніну, Ю.М. Коваленко й ін. Нині не

втрачена актуальність таких досліджень, що пояснюється постійним розвитком світової економіки, яка зазнає змін і перетворень.

Мета статті – дослідити фінансові інструменти, які ефективно використовуються в сучасній світовій фінансовій системі, та встановити можливості їх використання вітчизняними суб'єктами господарської діяльності й зокрема підприємствами АПК.

Останнім часом у західній літературі використовується термін «гібридні» фінансові інструменти. Їх прикладами можуть бути:

конвертовані облігації (англ. convertible bonds), за якими сплачується визначений рівень доходу до настання певної дати, коли у власника з'являється кілька варіантів дій, включаючи конвертацію облігацій в акції, що лежать в їх основі;

облігації з правом участі у прибутках (англ. participating bonds), відомі також як дивідендні облігації, які, крім фіксованого